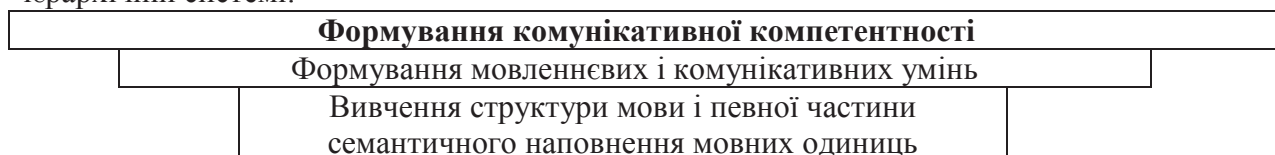

Для формування комунікативної компетентності учнів необхідні знання і розуміння поняття дискурсу, його особливостей і типологій, адже особистість, на думку Г. Почепцева, яка володіє мовленням, повинна одночасно володіти набором типів дискурсів, оскільки у кожному з них закладений свій варіант комунікативної поведінки. Такі знання, а на їх основі формування комунікативних умінь дасть змоги учневі краще вивчити мову у функціонуванні і глибше зрозуміти її як засіб комунікації, а тому зробити своє мовлення більш доречним, точним, багатшим.

Для формування комунікативної компетентності учнів ми виділяємо у навчанні української (рідної) мови три напрямки: 1) вивчення мови; 2) формування і розвиток мовлення; 3) формування комунікативної компетентності особистості. Вищезазначені напрямки мають реалізовуватися у практиці навчання мови в цілеспрямованій чіткій ієрархічній системі:

Реалізація комунікативно спрямованого напрямку вивчення рідної мови у сучасній школі дасть змогу вчителю сформувати комунікативно компетентну особистість учня (особистості), здатного будувати всі структурні одиниці мовленнєвої комунікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1979.
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К.: Довіра, 2007. – 205с.
3. Бенвенист Е. Общая лингвистика. – М., 1974.
4. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наукова думка, 1992. – 224с.
5. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. – М., 1961. – 471с.
6. Дудик П.С. Стилистика української мови: Навчальний посібник. – К.: «Академія», 2005. – 368с.
7. Звегинцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи – М.: Наука, 1976.
8. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. – М.: Исследовательский центр проблем подготовки специалистов, 2004. – 40с.
9. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.
10. Лосева Л. Как строится текст. – М., 1998.
11. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280с.

УДК 371.32

Н.В. Мордовцева

МОВЛЕННЄВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІНГВІСТИЧНИХ МІНІАТЮР НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються питання пошуку ефективних та результативних методів та прийомів, які б сприяли кращому засвоєнню на уроках української мови текстів лінгвістичної спрямованості. Звертається увага на дидактичний потенціал лінгвістичних мініатюр як засобу удосконалення мовленнєвої компетенції учнів.

The article deals with the questions of the search of effective methods and ways which assist the better adoption for linguistic texts during Ukrainian lessons among seniors. The didacticpotential of minitexts is also the main idea of the article, that is linguistic miniatures as the way of improvement of language competence.

Традиційним для лінгводидактики питанням є пошук ефективних засобів навчання, що забезпечить формування мовленнєвої компетенції учнів. Основним засобом навчання мови вважається текст. Обґрунтування лінгводидактичного потенціалу тексту здійснено в роботах Л. Бондарчук, Л. Варзацької, М. Вашуленка, Н. Грипас, В. Мельничайка та ін. У формуванні мовленнєвої компетенції учнів особливу роль відіграє науково-навчальний текст. Роботі з науково-навчальними текстами присвячено наукові розвідки Л. Мацько, М. Пентилюк, дисертаційні дослідження О. Андрієць, Л. Златів, Ю. Романенко та ін. У середній ланці найчастіше використовується такий різновид науково-навчальних текстів, як *лінгвістичні мініатюри* (образні, невеликі за обсягом тексти лінгвістичної спрямованості, що розкривають певні мовні поняття чи явища, не втрачаючи своєї науковості.). Загальновідомо, що складний теоретичний матеріал краще засвоюється в нестандартній, образній формі, оскільки мовна експресія відіграє виняткову роль у формуванні в учнів інтересу до вивчення мови [1: 78-80].

Використання лінгвістичних мініатюр на уроках мови частково представлено в роботах О. Горошкіної, А. Дейкіної, Т. Жулій, І. Підгаєцької, З. Сікорської, Г. Шелехової та ін.

Незважаючи на широкий спектр досліджуваних питань, проблема вдосконалення мовленнєвої компетенції учнів за допомогою лінгвістичних мініатюр залишається відкритою: у науці відсутня чітко вибудована методична система використання лінгвістичних мініатюр як засобу навчання української мови з урахуванням психологічних особливостей учнів 5–7 класів, змісту навчального матеріалу. Це спонукало нас до вибору теми публікації *“Мовленнєвий потенціал лінгвістичних мініатюр на уроках української мови”*.

Актуальність нашої розвідки полягає в перевірці та уточненні засобів оптимізації діяльності учнів середньої ланки на уроках української мови в процесі засвоєння ними лінгвістичних дефініцій.

Мета публікації: удосконалення лінгвістичних знань учнів через засвоєння методично адаптованого, поданого в науково-популярній формі з використанням засобів образності теоретичного матеріалу в різних розділах мовознавства.

Робота з удосконалення мовної, мовленнєвої компетенції школярів середньої ланки полягає у виділенні, класифікації й систематичному розвитку в учнів необхідних умінь і навичок, спрямованих на сприйняття, аналіз та створення лінгвістично орієнтованих текстів в усній та писемній формах. Значною мірою цьому сприяє використання ефективних методів і засобів навчання та вправ, які позитивно впливають на розвиток зазначених умінь з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх можливостей, креативних здібностей.

А. Дейкіна стверджує, що формування мовленнєвої компетенції учнів засобами лінгвістичної мініатюри буде ефективним за умов використання системи завдань, що передбачає аналіз тексту, його переказування, прогнозування змісту мініатюри за поданим початком або заголовком, переклад, створення лінгвістичної мініатюри на основі навчально-наукового тексту та ін., які вдосконалили б мовні та комунікативні вміння й навички учнів, поглибили б їхні знання з усіх розділів науки про мову [2: 95-97].

Методика роботи з лінгвістичними мініатюрами може бути побудована таким чином: від засвоєння мовних понять до їх використання під час створення лінгвістичних мініатюр, від спостережень над текстами-взірцями – до розвитку мовленнєвої майстерності в умовах активних форм комунікації.

Щоб навчити школярів створювати тексти, необхідно показати їм зразки подібних текстів, вивчити їх структуру, мовні особливості, комунікативні можливості. Зважаючи на це, на особливе місце повинен посісти аналіз лінгвістичних мініатюр.

На уроці лінгвістичні мініатюри використовуються для ілюстрації мовних явищ і понять: даючи визначення новим поняттям, перераховуючи їх ознаки, учитель ілюстрував сказане прикладами з мініатюри. Так, під час вивчення розділу *“Синтаксис. Пунктуація”* учням можна запропонувати такі завдання:

Завдання 1. Прочитайте виразно текст. Доберіть до нього заголовок.

Дієслово у кожному реченні – немовби диригент малого, але здібного оркестру чи ансамблю. Ці оркестри або ансамблі формує тільки дієслово. Воно виражає, скільки учасників потрібно йому, які ролі дати кожному. Дієслово може перемістити або вилучити з речень деяких виконавців. Придивляється, кого зробити солістом. Пильно стежить за тим, щоб хтось із підлеглих не взяв фальшивої ноти (І.Вихованець).

1. Поміркуйте, чи вдало визначено автором роль дієслова в реченні.
2. Кого найчастіше обирає дієслово “солістом”? Чому? Доведіть свою думку.
3. Чому, на вашу думку, автор назвав речення оркестром або ансамблем? Що спільного між ансамблем-реченням і ансамблем звичайним?
4. Скажіть, як залежно від того, скільки в оркестрі (ансамблі) учасників, називаєте речення.
5. Як ви розумієте останнє речення в тексті?

Під час роботи з лінгвістичними мініатюрами мета полягає в тому, щоб навчити учнів сприймати лінгвістичні мініатюри, визначати, як за образністю головних героїв “приховані” їхні суттєві особливості, порівнювати матеріал поданий у підручнику і в лінгвістичній мініатюрі. Такий порівняльний аналіз сприяє формуванню вмінь школярів виділяти головну й уточнюючу інформацію, аналізувати й порівнювати викладений матеріал в лінгвістичній мініатюрі й теоретичному матеріалі, здійснювати частково лінгвістичний і частково мовленнєвий аналіз тексту Наприклад:

Завдання 2. Ознайомтеся з поданим у підручнику теоретичним матеріалом з теми “Головні члени речення”. Підготуйтеся до зв’язної відповіді за змістом параграфа, використовуючи питання (план):

Сформулюйте визначення понять “підмет” і “присудок”.

Якою частиною мови найчастіше виражений підмет, а якою присудок. Доведіть свою думку.

Як графічно позначаються члени речення?

Завдання 3. Прочитайте лінгвістичну мініатюру. Хто може бути її адресатом?

Підмет означає предмет мовлення – те, про що говориться в реченні, і тому є господарем речення. До його голосу прислухається другий головний член речення – присудок, його безпосередній підлеглий (З книги).

1. На які ознаки підмета і присудка вказує автор?
2. Чому автор називає присудок підлеглим підмета?
3. Чи можна лише за допомогою поданого тексту сформулювати визначення підмета і присудка?
4. Чи є в тексті лінгвістичної мініатюри інформація, яку можна використати як додаткову під час відповіді з теми “Головні члени речення”?
5. Як ви гадаєте, чи дійсно підмет – господар у реченні? Доведіть свою думку, використовуючи теоретичний матеріал, поданий у підручнику, а також власне дібрані приклади.

Переваги використання текстів лінгвістичних мініатюр яскраво виявляються під час їх зіставлення з іншими навчальними текстами, у яких репрезентовано лінгвістичну категорію або поняття. Покажемо це на прикладі завдань, що можуть бути використані під час вивчення теми “Будова слова. Словотвір”.

Завдання 4. Прочитайте подані речення. Які спільнокореневі слова у них використано? Випишіть їх і визначте, до якої частини мови вони належать. Доведіть правильність своїх думок (з’ясуйте лексичне значення кожного слова, визначте морфологічні й синтаксичні ознаки).

1. Малювала Віра зайчика смішного, а намалювала вовчика лихого (Н. Дергач). 2. Фарбувати вже пора – запросили маляра. Без відра, без пензля він взяв до фарбування стін (С. Баруздин). 3. Ти, малий, скажи малому, хай малий малому скаже, хай малий теля прив’яже (Нар. творчість).

Чи не помітили ви в тексті слова, які мають однаковий корінь? Як ви вважаєте, чи всі слова, які мають однаковий корінь можна вважати спільнокореневими? Допоможе відповісти на це запитання вам поданий текст.

Слова-родичі

Ви знаєте, діти, що у слів також є родичі – це спільнокореневі слова. Одного разу дієслово водити вирішило зібрати усіх своїх родичів. Призначило час, телеграми розіслало. Сидить, чекає. Першими прийшов іменник водій. Потім прийшли дієслова з префіксами пере-, від-, до-, під- та іншими, і кожен зі своєю родиною.

Багато гостей зібралось за столом. Сидять, чай п'ють, говорять. Раптом хтось постукав у двері. Хазяїн відкрив і бачить: стоять на порозі іменники вода і водень.

Доброго дня! Родичі! – говорять вони.

А дієслово у відповідь:

– Ми, шановні гості, звичайно раді вас бачити, тільки ми з вами не родичі, не одного кореня ми.

Як це? – здивувались гості.– Наш корінь –вод- і ваш корінь –вод-.

Воно, звичайно, правильно. Корені наші пишуться однаково, проте відрізняємося ми... (Ф.Кривін).

Користуючись тлумачним словником, доведіть правильність думок дієслова водити. Намалюйте “родинне дерево” слів **водити** і **вода**.

Сучасні методисти О. Горошкіна, С. Караман, М. Пентиліук відводять провідне місце щодо удосконалення мовленнєвої компетенції учнів читанню як підґрунтя для розвитку мовленнєвих, навчально-мовних та правописних умінь школярів [1; 3; 5]. Набуті навички читання сприяють формуванню вмінь школярів складати висловлювання в усній чи письмовій формі. Читання текстів лінгвістичного характеру потребує від учнів напруженої розумової діяльності, бо діти повинні не тільки прочитати текст, а й в цілому розібратися у смисловій структурі тексту. Наприклад, під час вивчення тем з орфографії учням можна запропонувати виразно прочитати поданий нижче текст і виконати на основі його завдання:

Завдання 5. Виразно прочитайте текст.

Нам допомагає писати таємничий помічник – мовленнєво-рухова пам'ять.

Таким чином, органи мовлення по-своєму запам'ятовують слова й допомагають їх писати. Але якщо в них це виходить навіть потихеньку, то голосно, вголос повинно вийти значно краще. Існує так зване орфографічне проговорювання, при якому слова вимовляються вголос розбірливо, так, як пишуться: ін-те-лі-гент (3 книги).

Чи чули ви про цього таємничого помічника? Користувалися його послугами?

Як ви думаєте, чи впливає вміння виразно читати тексти на ефективність роботи таємничого помічника?

Запишіть 7-9 слів іншомовного походження і проговоріть їх. Потім закрийте зошит і запишіть їх на аркушику. Чи допоміг вам таємничий помічник під час написання дібраних слів?

Особливу складність для учнів середнього шкільного віку викликає вивчення основних граматичних понять. Підходи до їхнього вивчення повинні стимулювати зацікавленість, мовленнєву діяльність, розвивати емоційну, естетичну сферу життя учнів”. Зважаючи на це, на уроках вивчення лінгвістичної теорії можна використовувати “поетичні лінгвістичні мініатюри”, що вимагають від учнів відповідної мовленнєвої активності, актуалізації опорних знань мови. До таких мініатюр відносимо вірші Д.Білоуса (книжки “Диво калинове”, “Чари барвінкові”), А.Бортняка, у яких цікаво, доступно, емоційно розповідається про мовні явища.

Тексти лінгвістичних мініатюр повинні відповідати вимогам, характерним для навчальних текстів: перш за все обов'язкова їх наукова відповідність (адекватність змісту тексту науковому поясненню обраної мовної проблеми), завершеність та цілісність. Основною особливістю лінгвістичної мініатюри є образність, що, безумовно, посилює “пояснювальну силу” навчального тексту, сприяє більш глибокому засвоєнню лінгвістичних

знань завдяки яскравим і несподіваним асоціативним зв'язкам, які виникають у мовленнєвій свідомості учня.

Звичайно, у межах однієї статті неможливо розкрити всі аспекти роботи з лінгвістичними мініатюрами. Подальшого розв'язання проблеми потребує методика використання лінгвістичних мініатюр у старших класах, що забезпечить наступність у вдосконаленні мовленнєвої компетенції учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: моногр. / О. М. Горошкіна. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 362 с.
2. Дейкина А. Д. Тексты-миниатюры на уроках русского языка: пособие для учителя / А. Д. Дейкина, Ф. А. Новожилова. – М.: Флинта: Наука, 1998. – 144 с.
3. Караман С. Методика навчання української мови в гімназії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти / С. Караман. – К.: Ленвіт, 2000. – 272 с.
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Пед. газ. – 2002. – січ. (№ 1).
5. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: підруч. для студ.-філол. / За ред. М. І. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2000. – 262 с.
6. Педагогическое речеведение: словарь-справочник / Под ред. Т. А. Ладыженской.

УДК 373.3(438)

М.В. Поп'юк

ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ ПОЛЬЩІ, ЧЕХІЇ, СЛОВАЧЧИНИ ТА УГОРЩИНИ

У статті проаналізовано проблеми реформи управління початковою освітою в державах Вишеградської четвірки. Досліджено основні напрями змін в адмініструванні початковою ланкою освіти. А також висвітлено можливість використання їх досвіду в умовах України.

In the article the problems of reform of management primary education are analysed in the states of Vishegrad. Explored basic directions of changes in administration of education an initial link. And also possibility of the use of their experience is reflected in the conditions of Ukraine.

Перед багатьма колишніми пострадянськими країнами постала проблема відродження національних традицій системи освіти та її складової – управління освіти – з використанням досвіду передових країн світу. Так, країни Вишеградської четвірки успішно справляються з цим завданням, свідченням чого є нещодавнє прийняття їх до Європейського Союзу.

Найголовнішими документами, які окреслювали основні напрями реформування управління початковою освітою в країнах Вишеградської четвірки, стали: «Головні напрямки у вдосконаленні системи освіти в Польщі», Освітні Акти (Словаччина, Чехія), Національний основний навчальний план (Угорщина).

Однією з основних позицій реформування основної школи досліджуваного регіону ми визначили зміни в управлінні освітою, зокрема її початковою ланкою. Як слушно вважає польський педагог Станіслав Качор, великий вплив на функціонування системи освіти мають уряди країн, адміністративно-територіальні одиниці цих держав, їх економіка та мережа позашкільних організацій [7: 100]. Критики сучасних систем освіти у Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині стверджують, що вони не до кінця виконують поставлену перед ними мету. Проте можливість критики системи освіти сама по собі вже є важливою позитивною зміною. Не можна не помічати й тих позитивних зрушень, які сталися у країнах